Tien jaar Status Aparte (verschenen in Amigoe van 1995)
Ronald Donk

Inleiding

Op 1 januari 1996 was het eiland Aruba tien jaar een apart land binnen het Koninkrijk. Deze politieke gebeurtenis kan nu in historisch perspectief geplaatst worden. In de jaren 1945-1980 voelden de Nederlandse politici niets voor een aparte positie van Aruba binnen de staatkundige Antilliaanse constellatie. In de jaren 1954-1972 werkte de PPA als regeringspartij loyaal mee aan de Antilliaanse federatieve opbouw en raakte het hoofddoel van de Arubaanse gemeenschap in verdrukking. Met de oprichting (1971) en sterke groei van de MEP kreeg de realisering van de status aparte onder leiding van Betico Croes in de jaren 1972-1983 steeds duidelijkere contouren. Maar juist in deze periode was de tegenstand van de Nederlandse regering en sommige Antilliaanse en Arubaanse politici het felst. Uiteindelijk werd op de Ronde Talfelconferentie van 1983 te Den Haag het langgekoesterde streven van de Arubanen officieel geaccordeerd. Dit akkoord hield echter tevens in dat Aruba op 1 januari 1996 uit het Koninkrijk zou moeten treden.
Het is goed naar aanleiding van de ontwikkelingen tussen 1930 en 1996 een paar vragen in dit artikel de revue te laten passeren:

- aan wie hebben de Arubanen het te danken dat zij de status aparte binnen konden halen?
- waarom heeft de strijd voor een aparte status zo lang geduurd?
- heeft Betico Croes als strijder voor de Arubaanse vrijheid meer succes gehad dan zijn voorgangers Henny Eman en Juancho Irausquin?
- hebben de twijfelaars en pessimisten achteraf gezien gelijk gekregen? Is het met Aruba slecht gegaan sinds het onthechtingsproces van Curaçao?
- kunnen de Arubanen wel op eigen benen blijven staan?

1. De Lago als katalysator van een Arubaans gevoel (1930-1954).

Tot de komst van de Lago was Aruba een gesloten agrarisch-ambachtelijke samenleving. De inwoners van het eiland voelden zich bepaald nog geen natie. De tegenstelling tussen Oranjestad en het platteland was sociaal en cultureel groot. Mensen uit de kunuku werden door de stadselite als onbeschaafd beschouwd. De bemoeienis van de op Curaçao gevestigde koloniale ambtenaren was wel eens het mikpunt van Arubaanse kritiek, maar de wens tot zelfstandigheid had door de toenmalige armoede en economische afhankelijkheid nog niet eens een embryonale fase bereikt.
De vestiging van de Amerikaanse olieraffinaderij moderniseerde vanuit het dorpje San Nicolaas de oorspronkelijke samenleving in een vrij snel tempo. De Arubaanse maatschappij moest de ontwikkelde traditionele gewoonten aanpassen aan de westerse

moderniteiten. Amerikaanse apparatuur, buitenlandse voedselgewoonten, gemotoriseerd verkeer, internationale communicatiemedia en andere arbeidsverhoudingen vroegen een moeizame mentaliteitsomslag van de toenmalige Arubanen. Er ontstond langzaamaan een dynamische maatschappij dat cultureel en etnisch ook danig door elkaar geschud werd door de instroom van duizenden immigranten.
Dit alomvattende moderniseringsproces heeft politiek en cultureel meerdere gevolgen voor de verhouding tussen Aruba en Curaçao gehad. Het onbewuste natiegevoel van de autochtone Arubanen nam na 1930 toe. Zij zagen hun oorspronkelijke cultuur bedreigd door de immigratie van buiten. Hun geordende denk-en leefwereld kwam onder sterke druk te staan van andere culturen en nieuwe ideeën. De oorspronkelijke Arubanen van toen beseften dat zij een onderwijsachterstand op de nieuwkomers hadden. Ook werden zij zich ervan bewust dat de politieke macht van het eiland door de oliedollars ten opzichte van de vier dunbevolkte eilanden en de grote rivaal Curaçao was toegenomen. Pas bij de doorbraak van dit gevoel konden volksleiders als Eman en Irausquin zich profileren en zich sterk maken voor de Arubaanse belangen.

2. De helden van de strijd voor de Status aparte.

De geschiedenis van het eiland beslaat al eeuwen, maar die van het Arubaanse volk is relatief jong. Algemeen aanvaarde volkshelden uit de periode voor 1945 zijn er daarom niet. Arubanen konden slechts terugvallen op een onbekend Indiaans verleden van vrijheid en eigenheid. Bij de versnelling van de groei van het natiegevoel na 1930 bood het mythische Indiaanse verleden onvoldoende basis. De Arubanen hadden nieuwe ijkpunten nodig om hun eigenheid tegenover de buitenwereld en Curaçao te benadrukken. Door politieke leiders als Henny Eman, Juancho Irausquin en Betico Croes is het Aruba gelukt de status aparte te bereiken. De eerste was een man van het Arubaanse wij-gevoel, de tweede een man van evenwichtige economische stapjes naar zelfstandigheid en de derde een politieke strateeg. Ondanks allerlei verschillende emotionele gedachten in de huidige Arubaanse samenleving over deze drie mannen verwacht ik dat zij in de 21e eeuw als nationale volkshelden erkend zullen worden. Nu zijn zij dat nog niet, omdat zij politiek verpacht zijn over de AVP, PPA en de MEP.
Duidelijk is dat het Arubaanse bewustwordingsproces in tijd en tempo anders gelopen is dan dat van Curaçao. In de woelige jaren zestig en zeventig "ontdekten" de Curaçaoënaars Tula en "Doctoor" Da Costa Gomez naast Piar en Brion. De twee laatsten hebben gevochten voor de vrijheid van Venezuela, Tula voor de vrijheid van de onderdrukte slaven en "Doctoor" voor de zelfbeschikking van het eiland. Da Costa Gomez heeft zijn plein en standbeeld lang geleden gekregen. De historisch oudste volksheld heeft nog geen "gepast" standbeeld, maar leeft wel in het collectieve bewustzijn van veel eilandbewoners.
Het bovengenoemde Arubaanse driemanschap roept dezelfde gevoelens op en is al in steen of metaal vereeuwigd, maar

vervult nog geen samenbindende functie in de identiteitsontwikkeling van de bevolking.

3. De lange weg tot de status aparte.

Betico Croes staat bekend als de radicaalste Arubaanse politicus. Veel mensen hebben zich in de jaren zeventig en tachtig verbaasd of geërgerd aan zijn optreden. Hij riep emoties op en mobiliseerde het volk. Hij had charisma. Zijn aanhang ging door het vuur voor hem.
Shon Henny Eman had soortgelijke eigenschappen, maar ging uit van de redelijkheid van Nederland en Curaçao. Hij verwachtte dat door overleg en verzoening uiteindelijk de doelen van de AVP bereikt zouden worden. Door de scheuring van de partij in 1949, de sterke positie van de rivaliserende PPA en hechte landelijke regeringscoalities van DP en PPA schoof de separaciongedachte in de periode 1954-1967 naar de achtergrond. De zelfstandigheid van de eilandgebieden sinds 1951 en de economische stabiliteit susten de gemoederen op Aruba.
In 1967 verloor de PPA haar absolute meerderheid in de Arubaanse eilandsraad en kon de AVP weer op de separaciontamboer slaan. Al voor de gebeurtenissen van mei 1969 drong het versterkte AVP weer aan op een zelfstandige positie buiten Antilliaans verband.
De afsplitsing van de groep Betico Croes in 1971 (MEP) verzwakte weliswaar de AVP maar betekende een doorbraak voor de status- aparte- gedachte. Het knappe van Betico was het feit dat hij door een goede partijorganisatie via de bario's krachten in de stedelijke kernen en met name in de kunuku wist te bundelen. Hij gaf de gewone Arubaan het gevoel dat zij hun eigen lot konden bepalen. Croes gaf in de jaren 1971-1983 zijn strijd tevens een internationaal karakter. Door te hameren op het recht van insularistische zelfbeschikking, zijn charismatisch leiderschap, zijn rol als "lider di pueblo" en "luchador pa libertat" en zijn "gave" uit politieke drama's winst te halen, heeft juist hij de Arubaanse strijd tot een succesvol einde kunnen brengen. Zijn 'los van Curaçao'-beleid boekte succes, omdat zijn Curaçaose politieke tegenstrevers onder leiding van Evertsz en Rozendal niet het vermogen en de politieke wil hadden in goed overleg een oplossing voor "het Arubaanse probleem" te zoeken.
Wie de politieke geschiedenis van de zes eilanden bestudeert, moet constateren dat de wensen van Aruba na december 1931 vaak genegeerd zijn. Ondanks allerlei rapporten van commissies, tientallen aangenomen moties in de eilandsraad en de Antilliaanse Staten hebben verantwoordelijke politici in Nederland tot zeker 1980 hun ogen en oren gesloten voor het onvervreemdbaar recht tot zelfbeschikking. Bepaalde Curaçaose politici hadden veel baat bij deze Nederlandse struisvogelpolitiek en wisten heel lang het politieke verlangen van Aruba tot een zelfstandige of autonome status van de politieke agenda af te houden.
De lange strijd voor staatsrechtelijke autonomie kon door het krachtige leiderschap van Betico Croes, de steun van andere Arubaanse politieke partijen en door het gegroeide ongeduld

onder vele Arubanen op de Ronde Tafel Conferentie van 1983 te Den Haag de politieke oogst binnenhalen.

Betico de "lider maximo" van de status aparte?

Mensen met weinig historisch gevoel zien het bereikte akkoord

Maar was dit eiland in staat zichzelf na 1986 politiek, economisch en cultureel te redden?

4. Tien jaar status aparte gewikt en gewogen.

Een onpartijdige toeschouwer zal moeten toegeven dat het land Aruba het op dit ogenblik economisch veel beter doet dan tien tot vijftien jaar geleden. Aruba heeft op het gebied van cultuur, architectuur, flora en fauna de toerist misschien wel minder te bieden, maar door de liefde en inzet voor hun eiland en een goede reclamecamagne weten zij zich beter aan de toerist te verkopen. Een toerist zoekt gemak, geborgenheid, veiligheid, rust en vertier. Aruba kan de toerist dit bieden. In de bewuste en onbewuste concurrentie met andere eilanden buit het eiland haar kansen beter uit.
Dit betekent niet dat het eiland geen economische problemen kent. De schuldenlast is erg hoog, de economische basis is erg smal en het beleid in de hotelbouwsector heeft bijna tot een bankroet geleid. Maar er is veel bedrijvigheid, weinig werkloosheid en een grote vraag naar externe en goedkope arbeidskrachten. Om nog onverklaarbare redenen lijkt Aruba het veel beter te doen dan Curaçao waar de werkloosheid en sociale armoede duidelijk zichtbaar is.
Het lijkt wel of de drie Arubaanse kabinetten van 1986-1996 ondanks de sluiting van de Lago een beleid hebben gevoerd dat zeker voordelig was voor een meerderheid van de bevolking. Arubanen hoeven sinds 1986 hun energie niet meer te investeren in een anti-Curaçao gedrag. Binnen de kaders van het Koninkrijk kunnen zij zich zonder de vroegere U-bocht in Willemstad direct inzetten voor hun eigen belangen. Mijns inziens had het met een nog constructiever beleid zelfs beter kunnen gaan. De getrokken wissel op de komende generaties had dan geringer kunnen zijn.
Politiek is het eiland zelfstandig geworden. De dreigende onafhankelijkheid van 1996 kon met medewerking van Nederland ongedaan worden gemaakt. Het politieke bedrijf van na 1986 is niet anders dan daarvoor. Patronage is nog altijd de leidende (bij-) gedachte van politieke leiders en hun achterban. Wat wel veranderd is, is de band met Nederland. In directe contacten kunnen Arubaanse regeringsfuntionarissen beter en sneller zaken doen. De afhankelijkheid van Nederland dreigt hierdoor wel groter te worden.
Cultureel loopt Aruba achter bij Curaçao. Geen schrijvers van formaat als Tip Marugg, Boeli van Leeuwen, Frank Martinus Arion en de jeugdschrijfster Diana Lebacs. Geen tot de verbeelding sprekende kunstenaars als Ocalia. Geen historicus als Yandi Paula. Op het gebied van muziek, poëzie en misschien dans kan Aruba ongetwijfeld Curaçao nog bijbenen. Maar waar blijven de opvolgers van de dichtende vijftigplussers als Habibe, Wong en

Oduber? Dat er zo weinig culturele prestaties van niveau worden verricht kan aan het intellectueel en cultureel klimaat op liggen, maar waarschijnlijk is de situatie van voor 1986 niet gunstiger dan tegenwoordig.